

**UNIVERSITATEA „PETRU MAIOR” DIN TÂRGU-MUREȘ
FACULTATEA DE ȘTIINȚE ȘI LITERE**

TEZĂ DE DOCTORAT

- REZUMAT -

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

Prof. univ. dr. Alexandru Cistelecan

DOCTORAND:

Hristina-Elena Doroftei Popa

TÂRGU-MUREȘ

2012

**UNIVERSITATEA „PETRU MAIOR” DIN TÂRGU-MUREȘ
FACULTATEA DE ȘTIINȚE ȘI LITERE**

TEZĂ DE DOCTORAT

- MEMORIALISTICA DETENȚIEI COMUNISTE –

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

Prof. univ. dr. Alexandru Cistelecan

DOCTORAND:

Hristina-Elena Doroftei Popa

TÂRGU-MUREȘ

2012

REZUMAT

Cuvinte cheie: memorialistică, memorii, jurnale, autobiografie, comunism, detenție, memorie, viziune subiectivă, deținut, torționar etc.

Teza noastră se axează pe studiul cărților de mărturisiri care oglindesc (în mod subiectiv, unilateral) experiența detenției politice; am eliminat din lucrarea de față analiza memorialisticii feminine dintr-un motiv personal: imposibilitatea de a citi, imagina și accepta torturile la care au fost supuse femeile în închisorile comuniste. Am ales tema aceasta din curiozitatea de a afla cât mai multe din trecutul recent al poporului român, și anume comunismul (care a pornit de la ideea laudativă a egalității oamenilor, dar care a luat-o apoi pe panta descendentă a îndoctrinării, a restricțiilor și interdicțiilor de tot felul), dar și din dorința de a înțelege psihologia masculină în momente limită (așa cum este supraviețuirea în spații claustre, mereu supravegheat prin vizetă și deseori bătut, infometat, însetat, dus la carceră sau pedepsit într-un mod cât mai dureros pentru orice gând - rostit sau nu - și pentru orice gest, spontan sau premeditat). De asemenea, am încercat și să dezvoltăm o paralelă între întemnițatul politic și temnicer.

Sunt luate în vizorul nostru scrierile nonficționale, cum ar fi memoriile, autobiografiile și așa-zisele „jurnale de închisoare”¹ (bineînțeles că ultimele enunțate nu prea respectă poetica jurnalului deoarece scriitorul nu avea posibilitatea să noteze evenimentele concomitent cu momentul trăirii lor). Unele dintre aceste apariții editoriale sunt valoroase și din punct de vedere literar, dar toate au, fără nicio îndoială, o valoare socială și istorică incontestabilă. Ele sunt rezultatul dorinței unor oameni puternici de a supraviețui în închisoare, de a-și apăra viața cu orice preț pentru a se putea reîntoarce la familiile lor și pentru a povesti tuturor nedreptățile îndurate. Unii s-au hotărât târziu să facă acest pas, fie de frică, fie de rușinea de a relata umilințele trăite; alții au făcut-o la scurt timp după eliberare, trimițând manuscrisele în străinătate, deoarece în România nu era chip să publice o carte despre perioada detenției politice în plin regim totalitar. Oricare ar fi fost motivul pentru care au apărut în librării, aceste cărți au un dublu efect asupra autorilor lor: cathartic și răzbunător. Foștii deținuți politici se simt eliberați de

---

¹ Ruxandra Cesereanu, *Gulagul în conștiința românească*, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 10

frustrările acumulate în anii detenției, dar și răzbunați de cuvintele care spun tot, nu uită nimic, nu iartă pe nimeni, biciuindu-i pe foștii torționari sub ochii tuturor cititorilor, după cum afirma Paul Goma: „pentru prima oară de la arestare, pentru prima oară în viață, am spus, mi-am spus, le-am spus: EI, LASĂ... EI, LASĂ... și m-am hotărât să nu-i uit în vecii vecilor, nu să mă răzbun, ci să nu-i uit și, mai ales, SĂ NU-I TAC”². Datorită acestor foști deținuți care hotărâsc să spună tot ceea ce au pățimit, lectorul intră în contact cu o lume păstrată în cel mai strict secret, o lume a zăbrelelor, a lanțurilor și a cătușelor, o lume în care liniștea era apăsătoare, iar gălăgia era pedepsită, un loc în care cine îndrăznește să se opună noului regim era sancționat.

Scopul lucrării noastre este de a evidenția modul în care se reflectă experiența carcerală în conștiința literară românească. Perioada cuprinsă în aceste scrieri este de douăzeci de ani, și anume 1944-1964. Cărțile selecționate de noi au fost tipărite în România după căderea regimului comunist. Ele pot fi clasificate în memorii, autobiografii și jurnale post-închisoare. Aceste specii ale „literaturii de frontieră”, „literaturii fără ficțiune”, „paraliteraturii”, „literaturii secunde”, sau pur și simplu ale „genului memorialistic”, cum le-au numit unii cercetători, au în comun simbioza literatură – istorie. Textele oglindesc perioada detenției, dar sunt scrise la o distanță mare de timp de momentul petrecerii evenimentelor. Pentru a scrie întâmplările, pentru a retrăi acele momente autorul-narator apelează la memorie, care însă poate deforma realitatea deoarece se poate instala detașarea sau uitarea.

Metoda principală utilizată va fi cea a inducției. Vom porni de la observația noastră că memoriile, autobiografiile și jurnalele de închisoare citite până acum reflectă injustețea de care au „beneficiat” cei care au avut curajul să gândească și să se opună unui regim totalitar care miza pe două slabiciuni ale poporului (frică și spiritul gregar) și vom încerca să ajungem la concluzia că această nedreptate nu le-a distrus dragostea pentru țară, nu le-a anulat încrederea în ei, în dreptate și în speranța unui viitor mai bun pentru poporul român. Vom încerca, astfel, să dovedim că toate aceste relatări directe surprind martirul schingiuit pentru o cauză nobilă: libertatea în gândire și în acțiune. Aceste cărți relevă suferințele prin care au trecut cei care au avut puterea de a-și învinge teama și au

---

² Paul Goma, *Gherla*, Editura Humanitas, București, 1991, p. 18

avut capacitatea intelectuală de a se delimita de ceilalți, cutezând a gândi și îndrăznind a se opune reprezentanților noii puteri.

Demersul nostru este, de fapt, unul interdisciplinar, deoarece pe lângă studierea acestor opere din punct de vedere literar, vom avea nevoie și de studii din domeniul istoriei, al politologiei, al sociologiei și, nu în ultimul rând al psihologiei și psihanalizei, pentru a înțelege atât contextul istoric, dar și individul în parte. Primele discipline la care vom face apel vor fi istoria și politica. Acestea ne vor dezlega misterul unui regim totalitar care vrea să se impună cu orice preț, indiferent de voința poporului. Filosofia ne va ajuta să înțelegem procesele gândirii și evoluția memoriei. Sociologia va conduce la înțelegerea maselor și a relațiilor interumane. Religia ne va ghida în stabilirea tipurilor de tortionari și deținuți pe care le vom regăsi în scrierile de detenție, iar psihologia ne va ajuta să identificăm și să înțelegem atitudinea celor care se află după gratii cât și a celor care sunt în afara lor, deținând „pâinea și cuțitul”.

În Capitolul I (*Memorie și biografie*) încercăm să parcurgem așa-zisele „definiții” date memoriei de-a lungul timpului de gânditori, psihologi și sociologi, începând cu Aristotel (în *Parva naturalia*), continuând cu Sfântul Augustin (în *Confesiuni*), cu Henri Bergson (în *Materie și memorie*), cu Martin Heidegger (în *Ființă și timp*), cu Maurice Halbwachs (în *Memoria colectivă*), cu Alberto Manguel (în *Istoria lecturii*), cu Paul Ricoeur (în *Memoria, istoria, uitarea*), încheind cu psihologul Mielu Zlate (*Secretele memoriei*). Acest capitol aduce în discuție și importanța memoriei în redactarea experienței carcerale, precum și definirea speciilor literare în care sunt incluse aceste scrieri.

Memoriile, primele abordate de noi, consemnează o experiență personală în decursul unei perioade istorice, într-o relatare coerentă, uneori cu valoare estetică. Aceste scrieri au atât un interes documentar, cât și un caracter personal. Autorul memoriilor este un martor dublu: al epocii în care a trăit (sau trăiește) și al existenței sale personale.

În autobiografie obiectul discursului este individul însuși, cel care povestește întâmplările. Aici se accentuează „pactul autobiografic”³, pactul autorului cu sine, relatarea focalizându-se pe propria-i persoană.

---

³ Philippe Lejeune, *Le pacte autobiographique*, Editions du Soleil, Paris, 1996

O altă specie a genului memorialistic, jurnalul, conține însemnările zilnice ale unei persoane despre anumite evenimente legate, de obicei, de viața sa, având un caracter confesiv. Nota distinctivă a jurnalului intim o reprezintă autenticitatea trăirilor, înregistrarea evenimentelor cât mai aproape de momentul în care se produc (ideal ar fi ca evenimentele să fie notate simultan cu momentul producerii, dar e imposibil deoarece scrierea lor ar acapara momentul trăirii). Jurnalurile de închisoare sau jurnalurile post-detenențe care ne interesează pe noi sunt scrise după eliberare și apelează la memorie pentru a reda experiențele trăite. Așadar, scrierile intitulate jurnal, sau care ar avea pretenția de jurnal, sunt, de fapt, doar încercări de redare, din memorie, a unor întâmplări din perioada carcerală, iar inserarea datei și uneori a locului desfășurării evenimentelor are doar rolul de a situa întâmplarea într-un punct bine stabilit pe axa timpului. Aceste texte se folosesc de convenția-jurnal, fiind, de fapt, memorii.

Memoria are ca referent trecutul, activarea ei aduce în prim plan evenimentele petrecute într-un trecut mai apropiat sau mai îndepărtat. În cazul memoriei personale sau individuale, subiectul se focalizează numai pe propriile trăiri și pe cunoștințele personale. Amintirile se așază numai în cadrul personalității și ale vieții sale proprii. Individul este capabil să-și identifice, reactualizeze și analizeze (în cazul retrospectivității) stările sale din trecut pentru că el știe cel mai bine ce s-a petrecut cu el însuși, chiar dacă viziunea sa este subiectivă.

Capitolul II (*Memoriile clericilor*) își propune valorificarea acestor cărți din punct de vedere documentar (în primul rând) și literar (unde talentul se impune). De asemenea, vom acorda importanța cuvenită rugăciunii și meditației, perceperii suferințelor ca unic mod de dezlegare de păcate și a legăturii profunde dintre preoți (sau viitori preoți) și Dumnezeu. Vom analiza primele cinci lucrări (Nicolae Steinhardt, *Jurnalul fericiri*; Tertulian Langa, *Trecând pragul tăcerii*; Richard Wurmbrand, *Cu Dumnezeu în subterană*, Matei Boilă, *Gratii luminân*; Cardinal Iuliu Hossu, *Credința noastră este viața noastră*) apelând și la gândirea teologică a lui Rudolf Otto (lucrarea *Sacru*). Următoarele cinci cărți (Dimitrie Bejan, *Oranki. Amintiri din captivitate*; Nicolae Grebenea, *Amintiri din întuneric*; Liviu Brânzaș, *Raza din catacombă*; Zosim Oancea, *Închisorile unui preot ortodox* și *Memorii-le lui Valeriu Anania*) vom încerca să le

înțelegem folosindu-ne de fenomenologia teologică a lui Michel Henry (prin cartea *Eu sunt Adevărul pentru o filozofie a creștinismului*).

Din 1945 numărul preoților, de diferite religii, arestați a crescut considerabil. Slujitorii creștin-ortodocși au fost obligați să se supună regulilor membrilor viitorului regim totalitar pentru a nu fi încadrați în „asociații mistico-legionare”.

Nici romano-catolicii nu au fost feriți de ochiul omniscient și omniprezent al Securității. Institutul Teologic Romano-Catolic de la Alba Iulia era mereu în atenția “organelor” vigilente și xenofobe. Atât profesorii, cât și studenții erau controlați permanent și de multe ori li se “puneau în cârcă” fapte inventate cu scopul arestării și acuzării lor cât mai rapide. De asemenea, maghiarii protestanți (calvinii, luteranii și unitarieni) au fost sub stricta vigoare a conducătorilor statului. Conducerea acestei Biserici, însă, a menținut o relație mai bună cu reprezentanții noului regim politic. Dar, chiar și așa, slujitorii Bisericii Reformate Maghiare nu au scăpat de ochiul lui “Big Brother”, mulți dintre ei fiind arestați și acuzați de diverse acțiuni de uneltire împotriva poporului.

Dintre toate cultele, cei mai asupriți au fost greco-catolicii. Cristian Vasile afirma în lucrarea sa publicată în cartea *Comunism și represiune în România* că “Probabil între 400 și 600 de clerici greco-catolici au trecut prin universul concentraționar comunist, dar aici se impune precizarea că unii preoți uniți au suferit două sau chiar mai multe arestări și detenții în perioade diferite. În plus, BRU a fost singura Biserică suprimată de autoritățile comuniste, prin Decretul nr. 358 din 1 decembrie 1948, iar aproape întreaga elită ecleziastică (episcopi, canonici, preoți-profesori și protopopi) a fost aruncată în sistemul carceral comunist.”⁴

Cei care îl aveau pe Dumnezeu în suflet n-au renunțat la credință nici în detenție, chiar dacă unul din obiectivele reprezentanților sistemului represiv era să zguduie credința lor în Divinitate, utilizând atât presiunea morală, cât și schingiuirea. Trăind în mizerie, mortificare, lipsuri, jigniri - un cvasi-iad - unii deținuți au reușit să găsească drumul spre Hristos, așa cum este cazul lui N. Steinhardt. Ceilalți - reprezentanți ai Bisericii - nu numai ca nu s-au lepădat de Dumnezeu, dar chiar au încercat să-i convingă

---

⁴ Cristian Vasile, *Comunismul și Biserica: represiune, compromitere și instrumentalizare*, în vol. *Comunism și represiune în România* (coordonator Ruxandra Cesereanu), Ed. Polirom, Iași, 2006, p. 179

și pe ateii de existența Lui, așa cum pastorul Richard Wurmbrand propovăduia Evanghelia prin toate celulele și încăperile tenebroase prin care trecea.

Capitolul al III-lea (*Memoriile laicilor*) al lucrării noastre se axează pe comentarea textelor „genului biografic”, având autori laici. Din oferta generoasă a perioadei post-decembriste de scrieri care reflectă perioada detenției comuniste am optat pentru zece cărți. Fiecare autor selectat utilizează un stil diferit și prezintă o viziune personală a celor relatate: Ion Ioanid (*Închisoarea noastră cea de toate zilele*), George Sarry (*Viața mea, amintiri din închisoare și libertate*), Augustin Neamțu (*Viața după gratii și obloane*), Nicolae Mărgineanu (*Amfiteatre și închisori*), Nicu Păun (*Muntele suferinței*), Herbert (Belu) Zilber (*Actor în procesul Pătrășcanu și Monarhia de drept dialectic*), Florin Constantin Pavlovici (*Tortura, pe înțelesul tuturor*), George Tomaziu (*Jurnalul unui figurant*), Dumitru Bordeianu (*Mărturisiri din mlaștina disperării*) și Onisifor Ghibu (*Ziar de lagăr. Caracal ~ 1945*).

Pentru înțelegerea aprofundată a acțiunilor acestora și pentru interpretarea corectă a subtextului, am apelat la psihologie și la psihanaliza lui Sigmund Freud. Astfel, am reușit să pătrundem dincolo de aparențe și să încadrăm fiecare autor-narator-personaj într-o tipologie, să-i găsim fiecăruia înclinarea spre un anumit complex, deoarece în fiecare individ viețuiește o dorință refulată, inconștientă care iese la suprafață în cele mai neașteptate momente. După Freud, caracteristica teoriei psihanalitice constă în „afirmarea originii infantile a caracterelor”, el considerând că acestea se formează de-a lungul existenței subiectului. Propunerea noastră nu trebuie considerată indiscretă, ci trebuie privită ca o modalitate diferită de abordare a personalității celui care decide să-și expună viața în paginile memoriilor, ale autobiografiei sau ale jurnalului.

Ultimul capitol, Capitolul IV (*Detenția: Torționari versus Deținuți*), aduce în prim plan elementele componente ale detenției. Regimul comunist, pentru a-și reduce la tăcere opoziția, a hotărât, după modelul sovietic, să-i omoare sau să-i priveze de libertate. Cum crima nu era modalitatea cea mai „curată” de distrugere a dușmanilor, reprezentanții sistemului totalitar nou instaurat au decis că arestarea, anchetarea rapidă, procesul simulat și trimiterea lor în penitenciare, lagăre de muncă și domiciliul forțat în zone cu climat vitreg, ar putea să-i domolească, să le anuleze atitudinea potrivnică. Astfel, în urma arestării a zeci de mii de opoziționiști, regimul totalitar a devenit stăpânul lor,

urmărind pedepsirea lor prin tortură și transformarea lor în inși obedienți. Acest plan s-a dus la îndeplinire prin intermediul oamenilor săi de încredere care au fost dispuși să-și chinuie aproapele, au acceptat să joace rolul călăului. Călăul „nu este numai cel care aplică legea, ci și cel care etalează forța; este agentul unei violențe ce se suprapune, pentru a o învinge, peste violența crimei.”⁵, chiar dacă „crima” reprezenta, de fapt, exprimarea punctului de vedere personal și neacceptarea instaurării totalitarismului.

Acest capitol a avut misiunea de a ne clarifica rolul detenției comuniste, de a ne ajuta să înțelegem sistemul politic ce a atentat la viața miilor de oameni care nu au acceptat regimul totalitar, de a găsi scuze celor care au fost de acord să-și umilească, tortureze și omoare semenii. Din nefericire, nu am putut descoperi justificări la un astfel de comportament inuman, iar căința unora dintre torționari nu este prea convingătoare, având mai mult menirea de a le spăla imaginea lor publică, și nu de a le recupera sufletul în care mulți dintre ei nici măcar nu cred. Reprezentanții sistemului represiv aveau două calități incontestabile: obediența și imaginația. Obediența îi ajuta să asculte (fie din cauza fricii, fie din cauza lipsei inteligenței) și să execute toate ordinele primite. Astfel, cei care mai aveau câte un dram de conștiință, nu se simțeau culpabili deoarece ei își făceau doar „meseria”. A doua calitate, imaginația, era, în schimb, arma imbatabilă a călăilor zeloși, a celor care urmăreau recunoașterea publică a meritelor lor în implementarea ordinei și a disciplinei. Imaginația era folosită pentru găsirea celor mai neașteptate metode de tortură în vederea anihilării „dușmanilor poporului”.

De asemenea, acest ultim capitol aduce în discuție mărturisirile scrise ale părții adverse: călăii. Prin cunoașterea punctului lor de vedere sperăm să înțelegem mecanismele care i-au menținut în tabăra adversă, în tabăra celor care au provocat atâta durere și injustiție. Totodată, prezentăm etapele prin care trece un „dușman al poporului” (urmărirea, arestarea, anchetarea, procesul, executarea pedepsei, toate însoțite de torturi) și realizăm un clasament al supliciilor îndurate. De asemenea, analizăm reprezentanții sistemului represiv, încadrându-i în trei tipologii: **Lordul malefic**, **Bruta** și **Samariteanul**. Și deținuții politici sunt examinați și grupați în trei categorii:

---

⁵ Michel Foucault, *A supraveghea și a pedepsi: nașterea închisorii*, Ediția a II-a revizuită, Traducere din lb. franceză, Postfață și Note de Bogdan Ghiu, Editura Paralela 45, Pitești, 2005, p. 67

Recalcitrantul, Timoratul, Delatorul și Victima transformată în călău în urmă „reeducării”, fenomen căruia îi dedicăm un scurt studiu.

În finalul capitolului IV discutăm despre cele mai importante închisori comuniste, apelând la relatările directe ale celor care le-au trecut pragul și le-au făcut față, dar și la studii despre aceste locuri de exterminare.

Pentru a înțelege cu adevărat acea perioadă, pentru a pătrunde în mintea torționarilor și în sufletul foștilor deținuți politici, a trebuit să căutăm mai multe puncte de vedere. Astfel, am reușit ca din depozițiile victimelor și ale reprezentanților unui sistem politic totalitar, precum și din anchete tv, anchete oficiale publicate, lucrări care se axează pe această problematică, să punem cap la cap informațiile (unele greu de crezut și acceptat) și să realizăm un tablou care redă, destul de fidel, spațiul concentraționar, un spațiu al secretului, al unei realități paralele numai bănuite, un cavou în care morții erau vii, iar călăii nu dovedeau că-s oameni. Acest univers paralel este dominat de foame, de frig sau de zăpușeală, de sete, de boală, de torturi, de interdicții, de uniformitate, de blasfemii, de încercarea permanentă de transformare a omului într-o mașinărie fără intelect, fără sentimente, fără păreri, fără nevoi, fără trecut, cu un prezent închinat regimului totalitar, și cu un viitor care nu contează decât în măsura în care individul poate executa ordinele și poate contribui la desăvârșirea comunismului.

Memorialistica închisorilor comuniste prezintă destine tragice, portrete variate, evenimente șocante, dar care contribuie (din nefericire!) la istoria poporului român și la identitatea sa. Modurile de expunere sunt diferite, subiectivitatea (fiind vorba de scrieri nonficționale narate la persoana I) și stilul confesiv sunt trăsăturile principale comune ale acestor texte alese de noi, texte care urmăresc, în primul rând să spună tot, fie cu scop purificator, fie din dorința de răzbunare, din necesitatea de a uita această perioadă macabră, din imboldul de a ierta, sau din datoria de a informa populația despre trecutul recent care trebuie cunoscut de noi toți.

Cuprins

ARGUMENT.....	3
CAPITOLUL 1 MEMORIE ȘI BIOGRAFIE.....	7
1.1. Introducere.....	8
1.2. Poetica memoriei.....	10
1.3. Memoriile.....	21
1.4. Autobiografiile.....	24
1.5. Jurnalele	27
1.6. „Eul mărturiei” vs. „Eul trăirii”.....	31
CAPITOLUL 2 MEMORIILE CLERICILOR.....	34
2.1. Introducere.....	35
2.2. Nicolae Steinhardt, <i>Jurnalul fericirii</i>	39
2.3. Tertulian Langa, <i>Trecând pragul tăcerii</i>	49
2.4. Richard Wurmbrand, <i>Cu Dumnezeu în subterană</i>	55
2.5. Cardinal Dr. Iuliu Hossu, <i>Credința noastră este viața noastră</i>	63
2.6. Pr. Matei Boilă, <i>Gratii luminând</i>	68
2.7. Dimitrie Bejan, <i>Oranki. Amintiri din captivitate</i>	72
2.8. Pr. Nicolae Grebenea, <i>Amintiri din întuneric</i>	77
2.9. Liviu Brânzaș, <i>Raza din catacombă</i>	80
2.10. Pr. Zosim Oancea, <i>Închisorile unui preot ortodox</i>	85
2.11. Valeriu Anania, <i>Memorii</i>	90
CAPITOLUL 3 MEMORIILE LAICILOR	95
3.1. Introducere.....	96
3.2. Ion Ioanid, <i>Închisoarea noastră cea de toate zilele</i>	97
3.3. George Sarry, <i>Viața mea, amintiri din închisoare și libertate</i>	105
3.4. Augustin Neamțu, <i>Viața după gratii și obloane</i>	110
3.5. Nicolae Mărgineanu, <i>Amfiteatre și închisori</i>	114
3.6. Nicu Păun, <i>Muntele suferinței</i>	119
3.7. Herbert (Belu) Zilber, <i>Actor în procesul Pătrășcanu</i> (Andrei Șerbulescu, <i>Monarhia de drept dialectic</i>).....	123

3.8. Florin Constantin Pavlovici, <i>Tortura, pe înțelesul tuturor</i>	128
3.9. George Tomaziu, <i>Jurnalul unui figurant</i>	133
3.10. Dunitru Bordeianu, <i>Mărturisiri din mlaștina disperării</i>	138
3.11. Onisifor Ghibu, <i>Ziar de lagăr. Caracal ~ 1945</i>	143
CAPITOLUL 4 DETENȚIA: TORTIONARI versus DEȚINUȚI	147
4.1. Introducere.....	148
4.2. Detenția.....	149
4.3. Mărturisirile foștilor tortionari.....	154
4.3.1 <i>Am fost torționar – Confesiunile unui gardian</i> , Ioan Chertiție.....	155
4.3.2 <i>Notă-raport a generalului-locotenent Tănase Evghenie privind activitatea sa în cadrul Securității, în cartea Pseudomemoriile unui general de Securitate</i>	160
4.3.3 <i>Drumul Damascului. Spovedania unui fost torționar (Franț Țandără)</i> , Doina Jela.....	164
4.4. Reprezentantul sistemului represiv.....	169
4.4.1. Lordul malefic.....	171
4.4.2. Bruta.....	174
4.4.3. Samariteanul.....	178
4.4.4. Ghid de îmblânzire al „dușmanilor poporului”.....	181
4.5. Deținutul politic.....	188
4.5.1. Recalcitrantul.....	191
4.5.2. Timoratul.....	194
4.5.3. Cucernicul.....	196
4.5.4. Delatorul.....	199
4.5.5. Victima transformată în călău („reeducarea”).....	202
4.6. Închisorile comuniste.....	210
4.6.1. Pitești.....	212
4.6.2. Aiud.....	217
4.6.3. Gherla.....	221
4.6.4. Galați.....	225
4.6.5. Jilava.....	228
4.6.6. Sighet.....	233

CONCLUZII.....	236
BIBLIOGRAFIE.....	240
CUPRINS.....	253